

A Liite 1 A: Toimialakohtaisia sääntelyjä

1 Toimialakohtaiset sääntelyt

Haastatteluissa keskusteltiin toimialojen asiantuntijoiden kanssa eri toimialojen sääntelyistä. Selvityksessä ei kuitenkaan tehty kattavaa selvitystä kaikkien toimialojen tunnistamiseen ja henkilötunnuksen käyttöön liittyvistä sääntelyistä. Tässä kappaleessa on ainoastaan esitetty otteita toimialakohtaisista sääntelyistä, eikä virallista lain tulkintaa ole tehty.

1.1 Apteekki- ja kemikaalitavaroiden vähittäiskauppa

Laissa määritetyt tilanteet, joissa edellytetään potilaan tunnistamista, ovat reseptin uusiminen, reseptin mitätöinti ja listauksen hakeminen kokonaislääkityksestä. Nämä asiat voi tehdä vain potilas tai hänen valtuuttamansa henkilö. Valtuuttamisen voi tehdä Suomi.fi-valtuutukset -palvelun kautta, jossa voi antaa kokonaisvaltaisen sähköisen reseptivaltuutuksen toiselle henkilölle. Lisäksi valtuutuksen voi tehdä paperisen kantasuostumuslomakkeen kautta, jonka voi saada terveydenhuollon henkilökunnalta, Kelan palvelupisteestä tai apteekista. Hoitokotiasiointi ja kotihoito perustuvat puhtaasti paperisten suostumuslomakkeiden käyttöön.

Reseptin toimittamiseen liittyvää apteekkia koskevaa reseptiasioinnin tunnistamiseen liittyvää lainsäädäntöä on käsitelty laissa sähköisestä lääkemääräyksestä ja sen pykälissä 11-12 (<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070061#L3P11>). Reseptiasiointi ja siihen liittyvät toimintatavat on myös kuvattu THL:n julkaisemassa sähköisen lääkemääräyksen toimintamallit -ohjeistuksessa¹, jonka mukaan apteekit toimivat. Sen luvussa 9 on kuvattu apteekkiasiointiin ja tunnistamiseen liittyviä periaatteita yleisellä tasolla. Tällä hetkellä apteekin vastuulla on varmistua luotettavasti siitä, että lääkkeen ostajalla on oikeus saada lääke. Luotettavaksi tavaksi lain perustelut määrittelevät Kela-kortin, potilasohjeen, henkilökortin tai muun luotettavan tavan.

”Kun potilas noutaa lääkkeensä apteekista, hänen tulee kyetä osoittamaan luotettavasti olevansa henkilö, jolle lääke on määrätty. Luotettavana selvityksenä voidaan pitää noutajalla mukana olevaa potilasohjetta, yhteenvetotulostetta, Kela-korttia, henkilöllisyystodistusta tai ajokorttia. Resepti voidaan toimittaa vain potilasohjeen perusteella, jos se on määrätty nimellä ja syntymäajalla potilaalle, jolla ei ole virallista henkilötunnusta.”

Puolesta-asiointiin on myös laadittu tunnistamisen ohjeet:

” Kun lääkkeen noutaa apteekista joku muu potilaan puolesta, hänen tulee kyetä osoittamaan luotettavasti, että hänellä on oikeus lääkkeen noutamiseen. Oikeus lääkkeen noutamiseen osoitetaan 1) potilasohjeella, 2) potilaan Kela-kortilla 3)

1

https://thl.fi/documents/920442/1449818/S%C3%A4hk%C3%B6isen+l%C3%A4%C3%A4kem%C3%A4%C3%A4r%C3%A4yksen+toimintamallit_HM.pdf/ea161970-32b0-5331-b9fc-b4cd144c0871?t=1590132988787

Suomi.fi-valtuuksien sähköisellä apteekkiasiointi -valtuutuksella tai 4) jollakin muulla luotettavalla tavalla, joka osoittaa, että henkilöllä on oikeus lunastaa lääke apteekista. Muu luotettava tapa voi olla esimerkiksi potilaan henkilökortti, passi tai ajokortti. Kun ostajalla ei ole mukana potilasohjetta, hänen tulee tietää noudettavan lääkkeen tiedot. Apteekki voi toimittaa potilaan puolesta asioivalle lääkkeitä vain, jos tämä osaa riittävän tarkasti (tarkkuus määritellään tapauskohtaisesti, erityisesti PKV-lääkkeiden osalta asiassa tulee olla tarkkana) yksilöidä ostettavat valmisteet.”

Ohjeessa mainitaan kuitenkin, että toisen puolesta asioijan ei tarvitse tietää noudettavan lääkkeen tietoja, jos ostajalla on potilaan antama sähköinen valtuutus apteekkiasiointia varten. Sähköisellä valtuutuksella toisen puolesta asioiva henkilö on tunnistettava kuvallisesta henkilöllisyystodistuksesta tai ajokortista. Apteekin oikeus tarkistaa huoltajussuhde tai muu puolesta-asiointioikeus perustuu hallinnon yhteisistä sähköisen asioinnin tukipalveluista annettuun lakiin.

Verkon kautta tapahtuvaa asiointia apteekeissa käsitellään Fimean määräyksessä apteekin verkkopalvelusta². Sen kohdassa 5.2 on kuvattu vaatimus tunnistamisesta verkkopalvelussa lääkkeen tilaamisen yhteydessä: ”Kun verkkopalvelun asiakas tilaa lääkemääräyksen vaativan lääkkeen verkkopalvelun välityksellä, tulee hänen vahvalla sähköisellä tunnistautumisellansa osoittaa, että hänellä on oikeus vastaanottaa lääke”. Tätä samaa vaatimusta sovelletaan kaikkeen etäasiointiin, jossa osapuolet eivät ole samanaikaisesti läsnä.

Kela-kortin avulla henkilöä ei voida aidosti tunnistaa kuten kuvallisella henkilökortilla tai ajokortilla on mahdollista. Kela-kortin kautta välittyy vain henkilötunnus, joten Kela-kortilla tunnistaminen vastaa tilannetta, jossa tunnistetaan pelkällä henkilötunnuksella. Kela-kortti on kuitenkin lainmukainen oikeutus saada lääkärin määräämät lääkevalmisteet. Kela-kortilla asioidessa kortissa olevaa henkilötunnusta verrataan reseptikeskuksessa olevaan henkilötunnukseen. Lisäksi asiakkaan tulisi pystyä nimeämään hänelle / puolesta asioitavalle määrättyjä lääkkeitä.

Kela-korttiasiointiin ongelmiin sisältyy lisäksi se, että häviämistapauksissa korteissa on väärinkäytösriski. Kela-kortteihin ei ole asetettu voimassaoloaika eikä korteja voi kuolettaa. Kansaneläkelaitos ei myöskään ylläpidä tietokantaa hävinneistä Kela-korteista.

Koronapandemian aikainen Fimean määräys sallii asiakkaan puhelinasiointiin, jossa vaaditaan henkilötunnuksen sanelu sekä yksilöity tieto toimitettavista reseptivalmisteista (puhelinasiointi dokumentoidaan apteekissa ja dokumentaatio säilytetään apteekissa 5 vuotta).

Alla olevassa taulukossa on esitetty apteekeissa tapahtuvat eri tunnistamistavat (asiointitavat) ja missä tilanteissa asioijaa pystytään kyseisellä tunnistustavalla palvelemaan.

² https://www.fimea.fi/documents/160140/743657/18533_Apteekin_verkkopalvelu_-maarays_2011-05-10.pdf.

Taulukko 1. Apteekkien asiointitavat, joissa tunnistaminen on mahdollista

Asioijan asiointitapa	Onko tunnistaminen mahdollista?	Tunnistustulos	Potilaan			
			reseptin toimitus	kokonaislääkitys	reseptin uusiminen	reseptin mitätöinti
Kuvallinen henkilöllisyystodistus tai ajokortti	kyllä	Tunnistettu asioija on potilas.	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä
		Tunnistusasiakirja on potilaan. Asioija on potilaan puolesta asioiva henkilö.	asioijan nimeämät potilaan lääkkeet	ei ilman valtuutta	ei ilman valtuutta	ei ilman valtuutta
Asioijan oma kuvallinen henkilöllisyystodistus tai ajokortti + potilaan allekirjoittama Kanta-suostumus	kyllä	Tunnistettu asioija on kirjalliseen suostumukseen kirjattu valtuutettu.	asioijan nimeämät potilaan lääkkeet (varauksin*)	jos Kanta-suostumus mahdollistaa	jos Kanta-suostumus mahdollistaa	jos Kanta-suostumus mahdollistaa
Asioijan oma kuvallinen henkilöllisyystodistus tai ajokortti + suomi.fi valtuus	kyllä	Tunnistetulle asioijalle löytyy potilaan antama valtuus.	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä
Tunnettu (tunnistettu) asioija	kyllä (varauksin**)	Tunnettu asioija on potilas.	kyllä (varauksin**)	kyllä (varauksin**)	kyllä (varauksin**)	kyllä (varauksin**)
		Tunnettu asioija asioi potilaan puolesta.	Voidaan toimittaa vain, mikäli asioijalla on potilaan lääkeostoon oikeuttava dokumentti tai voidaan varmistua muuten luotettavasti siitä, että asioijalla on oikeus saada potilaan lääke.	ei ilman valtuutta	ei ilman valtuutta	ei ilman valtuutta

Alla olevassa taulukossa on esitetty apteekeissa tapahtuvat tunnistamistavat (asiointitavat), joissa tunnistaminen ei ole mahdollista. Taulukossa on myös esitetty missä tilanteissa asioijaa pystytään kyseisellä tavalla palvelemaan.

Taulukko 2. Apteekkien asiointitavat, joissa tunnistaminen ei ole mahdollista

Asioijan asiointitapa	Onko tunnistaminen mahdollista?	Tunnistustulos	Potilaan			
			reseptin toimitus	kokonais-lääkitys	reseptin uusiminen	reseptin mitätöinti
Vain Kela-kortti. Asiointia ei tunneta.	ei	Tunnistaminen ei mahdollista.	asioijan nimeämät potilaan lääkkeet	ei mahdollinen	ei mahdollinen	ei mahdollinen
Vain potilasohje. Asiointia ei tunneta	ei	Tunnistaminen ei mahdollista.	potilasohjeella olevat lääkkeet	ei mahdollinen	ei mahdollinen	ei mahdollinen
Vain potilaan allekirjoittama Kanta-suostumus. Asiointia ei tunneta	ei	Tunnistaminen ei mahdollista.	ei oikeutta tarkastella reseptejä	ei mahdollinen	ei mahdollinen	ei mahdollinen

* Kanta-suostumuslomakkeella ei anneta valtuutta lääkkeiden noutamiseen, vaan oikeus lääkkeen saamiseen pitää osoittaa muuten luotettavalla tavalla.

** Tunnistetulla asioijalla on oikeus saada lääkkeet sekä käyttää omiin resepteihinsä liittyviä oikeuksiaan. Mikäli asiakkaalla ei kuitenkaan ole mukanaan mitään asiointidokumentteja (esim. Kela-kortti, potilasohje) lääkkeen toimittajan pitää olla täysin varma siitä, että hän on tunnistanut asiakkaan. Lisäksi asiakkaan pitää osata kertoa henkilötunnuksensa sekä tietoja lääkkeistään. Ei virallinen toimintamalli.

1.2 Sosiaali- ja terveydenhuolto

Kelan mukaan THL on laatinut ohjeistuksen tunnistamiseen terveydenhuollon julkisille ja yksityisille toimijoille. THL:n mukaan henkilön voi tunnistaa ajokortista, Kela-kortista tai kuvallisesta henkilöllisyystodistuksesta. Vaihtoehtona tunnistamisessa on myös ”henkilö tunnetaan ennestään”, jota voi käyttää esimerkiksi pitkäaikaisissa hoitosuhteissa.

Yksityisellä SOTE-sektorilla (puhelinasiointi, sähköinen asiointi ja käyntiasiointi) asiakkaat on mahdollista tunnistaa heikosti henkilötunnuksella tai henkilötunnuksella sekä muilla heikoilla tunnistetiedoilla (esimerkiksi nimi) ajanvaraustilanteessa. Jotkut yksityiset SOTE-toimijat ovat linjanneet vahvan tunnistamisen periaatteen, eli sähköisessä asiointissa asiakkaat on tunnistettava vahvalla sähköisellä tunnistustavalla. Joissakin yksityisen sektorin organisaatioissa asiakkailla on mahdollisuus itse valita vahva sähköinen tunnistautuminen ainoaksi asiointitavaksi.

Heikko tunnistaminen yksityisellä SOTE-sektorilla johtuu haastateltavien mukaan erityisesti puutteellisista puolesta-asioinnin ratkaisuista, minkä vuoksi heikko tunnistaminen on vielä mahdollistettava (tai tunnistaminen vain HETUlla/nimellä tai HETUlla ja muilla heikoilla tunnistetiedoilla). Esimerkiksi alaikäisillä ei ole mahdollisuutta vahvaan sähköiseen tunnistautumiseen. Myöskään kaikilla muilla asiakasryhmillä ei ole mahdollisuutta käyttää vahvan sähköisen tunnistamisen välineitä, vaikka palveluntarjoaja sellaisen käytön mahdollistaisikin.

Henkilötunnuksen väärinkäyttöriskit SOTE-sektorilla perustuvat lähinnä kiusantekoon. Esittäytymällä toisen henkilön tiedoilla ajanvarauksessa voi kiusata tekevä henkilö tehdä turhia ajanvarauksia toisen henkilön tietämättä. Tämä voi johtaa siihen, että uhri saa laskun peruuttamattomasta ajasta. Tästä aiheutuu uhrille selvittelytyötä, mutta rahallinen tappio kohdistuu kuitenkin vain palveluntarjoajaan.

1.3 Energia-ala

Energiateollisuus ry (ET) suosittaa jäsenilleen vahvaa tunnistamista sähköisissä asiointitilanteissa. ET on lisäksi ohjeistanut, että puhelinasioinnissa henkilötunnusta ei saa käyttää ainoana tunnistustekijänä, vaan sen tueksi on kysyttävä tarkentavia kysymyksiä. Lisäohjeistuksena on annettu, että kysyttäviä lisätietoja on vaihdeltava ja erityisen tarkkaa harkintaa on käytettävä arkaluontoisia tietoja käsiteltäessä.

Energia-alalla asiakkaan tunnistaminen on keskeistä, sillä sähkömarkkinalain mukaan sähkösopimusta ei saa tehdä ilman henkilötunnusta. Lisäksi kansalliseen Datahub-järjestelmään on vietävä kaikkien sähkökäyttäjien tiedot henkilötunnuksineen.

Iso osa ET:n jäsenyritysten sähkösopimuksista tehdään puhelimitse. Sopimusta tehtäessä henkilötunnus on kysyttävä aina. Laki velvoittaa jäsenyritykset tarjoamaan sähkönjakelupalvelua kaikille, joten saavutettavuuskysymys on tärkeä myös tunnistamisessa. Asiakkaan on pystyttävä tekemään sähkösopimus myös ilman pankkitunnuksia, joten vahva sähköinen tunnistaminen ei tule aina kyseeseen.

1.4 Matkailu- ja ravitsemusala

MaRa ry:n mukaan matkailu ja ravitsemusosalalla asiakkaita ei usein ole tarpeen tunnistaa ja henkilötunnuksen väärinkäytön mahdollisuuksia ei juurikaan ole. Asiointitilanteissa asiakas maksaa palvelunsa kassalla tai sähköisessä asiointipalvelussa, jossa tunnistamisesta vastaa maksupalveluntarjoaja.

Majoitusliikkeeseen varausta tehdessä asiakas antaa varauksen tekemistä varten tarpeelliset tiedot (majoittujien määrä, varauksen tekijän etunimi, sukunimi ja yhteystiedot sekä mahdolliset muut tiedot kuten maa, josta henkilö saapuu). Varaus maksetaan varausvaiheessa tai paikan päällä. Asiakasrekisterissä käsitellään asiakkaan syntymäaikaa, ei henkilötunnusta. Kuitenkin majoitusliikkeeseen saapuvasta matkustajasta on Majoitus- ja ravitsemusliikkeistä annetun asetuksen (727/1991) mukaan täytettävä matkustajakortti, joka matkustajan on allekirjoitettava. Yksi matkustajakorttiin lain mukaan merkittävä tieto on matkustajan henkilötunnus.

Ravintola-asioinnissa asiakkailta ei kysytä henkilötietoja (lukuun ottamatta ikätarkastuksia henkilöllisyystodistusten avulla). Pöytävarauksia tehtäessä asiakkaalta voidaan kysyä nimi sekä puhelinnumero ja sähköposti.

Jos asiakas tekee tilavarauksen ravintolaan tai hotelliin esimerkiksi hääjuhlaa tai syntymäpäiväjuhlia varten, varauksen tekevältä yksityishenkilöltä voidaan kysyä perustietojen lisäksi myös henkilötunnus tietosuojalain 29 §:n nojalla. Tässä henkilötunnuksen väärinkäyttöriskit perustuvat lähinnä kiusantekoon, jossa varauksia tehdään toisen henkilön tiedoilla tämän tietämättä. Väärinkäytön riskit eivät siis ole merkittäviä.

Ikärajavalettavia tuotteita, kuten alkoholia ostettaessa tarkistetaan henkilön ikä, ja henkilö tunnistetaan alkoholilain 40 §:n mukaan viranomaisen myöntämällä kuvallisella henkilökortilla, ajokortilla tai passilla taikka viranomaisen myöntämällä muulla luotettavalla kuvallisella asiakirjalla. Jos ravintolaan on ikäraja, ikä tarkistetaan jo ovella järjestyksenvalvojan toimesta. Ikätarkastuksessa todistuksessa olevia tietoja ei talleteta mihinkään, vaan tarkistuksen suorittava henkilö tarkistaa iän riittävyden todistuksesta.

Esimerkiksi kausilippuja myytäessä hiihtokeskuksiin otetaan asiakkaalta talteen nimi ja syntymäaika ja mahdollisesti muut yhteystiedot, mutta ei henkilötunnusta. Hiihtokeskuksissa toimii myös välinevuokraamoja, joissa asiakkaat täyttävät välinevuokrauksen tekemistä varten tarpeelliset tiedot. Tietoina kysytään yleisesti nimitiedot ja syntymäaika ja välineiden sopivuuteen vaikuttavat tiedot (esimerkiksi paino ja pituus). Vuokraamo voi käsitellä myös henkilötunnusta (henkilötunnusta voi tietosuojalain nojalla käsitellä vuokraus- ja lainaustoiminnassa). Mahdollisten väärinkäyttö- tai varkaustapausten estämiseksi vuokraamo voi myös tarkistaa vuokraajan henkilöllisyyden ajokortista, henkilökortista tai passista. Todistuksesta katsotaan, että henkilön antamat tiedot vastaavat tämän antamia rekisteröintitietoja välineitä vuokrattaessa.

Joissakin ohjelmalveluyrityksissä asiakkaat tunnistetaan ajokortin avulla ajo-oikeuden tarkastamisen yhteydessä. Näihin palvelutilanteisiin kuuluvat esimerkiksi moottorikelkan vuokraus.

1.5 Finanssiala

Finanssialalla asiakkaiden tunnistamista säätelee lainsäädäntö. Finanssipalvelun tarjoajalla on muun muassa lakisääteinen velvollisuus varmistua asiakkaan oikeasta henkilöllisyydestä ja tuntea asiakkaansa. Näihin finanssipalvelun tarjoajiin kuuluvat pankit, vakuutusyhtiöt, sijoituspalvelua tarjoavat yritykset, rahastoyhtiöt, maksulaitokset ja virtuaalivaluutan tarjoajat. Asiakkaan henkilöllisyyden varmistamisen lisäksi alan yritysten on hankittava riittävät tiedot asiakkaan toiminnasta, taloudellisesta asemasta, asiointista ja palvelujen käyttötarkoituksesta.³

³ <https://www.finanssiala.fi/pankkiturvallisuus/Sivut/tunnistaminen.aspx>

Pankkitoiminnassa henkilöllisyyden todentamiseen henkilöllisyystodistuksena voidaan hyväksyä voimassa oleva, suomalaisen viranomaisen myöntämä:

- passi
- henkilökortti
- ajokortti
- kuvallinen kelakortti
- muukalaispassi
- diplomaattipassi
- pakolaisen matkustusasiakirja

Ulkomaisista asiakirjoista henkilöllisyyden todistamiseksi hyväksytään voimassa oleva passi ja EU- ja ETA-maiden kansalliset matkustusasiakirjaksi soveltuvat henkilöllisyystodistukset. Kotimaisista asiakirjoista passi ja henkilökortti kelpaavat kaikkeen asiointiin. Muiden asiakirjojen käytettävyys voi olla pankin riskienhallinnallisen arvion perusteella rajoitettua. Vahvana sähköisenä tunnisteena toimivat pankkitunnukset tai mobiilivarmenteet voi saada vain passilla tai virallisella henkilökortilla.⁴

Finanssialaa säätelee lisäksi muun muassa toinen maksupalveludirektiivi (PSD2), joka vaatii vahvaa tunnistamista kaikessa sähköisesti tapahtuvassa maksamisessa. Kuitenkaan saaja-aloitteisissa maksuissa ei tarvitse tunnistautua vahvasti. Saaja-aloitteisissa maksuissa kortinhaltija on tehnyt maksunsaajan kanssa sopimuksen siitä, että saaja voi oma-aloitteisesti veloittaa korttia tietyillä ehdoilla. Saaja-aloitteisiin maksuihin kuuluvat esimerkiksi kuukausittain veloitettavat palvelut, kuten musiikin suoratoistopalvelu Spotify. Lisäksi enintään 30 euron maksuissa ei välttämättä tarvitse tunnistautua vahvasti, jos vain kortin liikkeellelaskija (esimerkiksi pankki) näin sallii. Pieniä maksuja saa kuitenkin olla korkeintaan 5 kertaa tai 100 euron edestä peräkkäin. Vahvan tunnistamisen vaatimus ei myöskään koske laskulla maksamista tietyissä verkko-ostoksissa sekä tiettyjen euromääräisten rajojen sisällä.⁵

Pikavipin ottamiseen tarvitaan lainsäädännön mukaan vahva tunnistautuminen, mutta silti mediassa on usein levinnyt tietoa siitä, että vuodetuilla henkilötiedoilla voisi ottaa luottoa⁶. Tässä kyselyssä ei kuitenkaan tullut esiin vastauksia, joiden mukaan luottoa voisi saada henkilötunnuksella ja muilla heikoilla tunnistetiedoilla. Esimerkiksi eräs yritys, joka tarjoaa ratkaisuja kulutusluottojen vertailemiseen, kertoo kyselyssä, että

⁴ <https://www.finanssiala.fi/pankkiturvallisuus/Sivut/tunnistaminen.aspx>

⁵ <https://www.finanssiala.fi/uutiset/miten-toinen-maksupalveludirektiivi-psd2-vaikuttaa-verkko-ostoksiin-ja-korttimaksamiseen/>

⁶ <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/vuodetuilla-henkilotiedoilla-voi-tehda-petoksia-ja-ottaa-luottoa-kaikki-pikavippiyrityksetkaan-eivat-noudata-lakia-rosvot-tietavat-mista-kannattaa-kokeilla/7966400>

kaikki Pohjoismaiset yhteistyöpankit vaativat asiakkaidensa allekirjoittavan luottosopimuksen käyttäen vahvaa sähköistä tunnistamista.